

2018-05-02

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Åsa
Forsell
asa.forsell@tco.se

Yttrande över betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen (SOU 2017:101)

TCO har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerad utredning. TCO har redan meddelat att vi tillstyrker de förslagen som departementet önskade svar angående till 28 februari (dvs betänkandets förslag avseende 11 kap. 4 § socialförsäkringsbalken (SFB) samt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584), samt förslaget enligt bilagan avseende 12 kap. 17 § socialförsäkringsbalken). Det här yttrandet rör betänkandets övriga delar.

Yttrandet inleds med några kommentarer kring TCOs övergripande ståndpunkter kring behov av förändringar av föräldraförsäkringen så att kvinnor och män delar mer lika samt vilka förslag TCO förordar.

Övergripande om TCOs synpunkter kring föräldraförsäkringen

TCO anser att det är mycket viktigt, både för den ekonomiska jämställdheten och för jämställdheten på arbetsmarknaden, med reformer som gör att kvinnor och män delar mer lika på föräldraledigheten.

TCO är för en tredelning av föräldraförsäkringen. TCO ser också behov av andra förändringar som kan leda till att föräldrar delar mer lika.

TCO tror att det kan vara en politiskt framkomlig väg att förändra föräldraförsäkringen så att föräldrar uppmuntras att dela mer lika på föräldraledigheten när barnen är små, samtidigt som de behåller valfrihet att lägga upp föräldraledigheten utifrån sin familjs förutsättningar och preferenser.

Därutöver ser TCO behov av förändringar inom föräldraförsäkringen som säkerställer att alla föräldrar kan använda föräldraförsäkringen för att få ihop livspusslet under barnens uppväxt. Idag har inte alla den möjligheten.

TCOs föreslår:

- Inför en tredelning av föräldraförsäkringen.
- Byt ut de 90 lägstanivådagarna i föräldraförsäkringen mot 90 föräldratidsdagar med ersättning på sjukpenningnivå som får tas tio dagar om året under barnets uppväxt, fem per förälder om barnet har två vårdnadshavare. Övriga 390 föräldrapenningdagar får tas ut före barnets treårsdag. Förslaget uppmuntrar föräldrar att dela mer lika på heltidsföräldraledigheten före förskolan och förenklar för alla vårdnadshavare att få ihop livspusslet under barnets uppväxt.
- Inför en jämställdhetspeng i föräldraförsäkringen - en skattefri klumpsumma för föräldrar som delar lika (40/60) på föräldrapenningdagarna fram till barnets tvåårsdag. Det ger föräldrar positiva ekonomiska incitament att dela lika på heltidsföräldraledigheten när barnet är litet.
- Ge Försäkringskassan i uppdrag att utveckla sin handläggning och information till föräldrar kring föräldraförsäkringen så att föräldrar kan göra välinformerade val och väga in både kortsiktiga och långsiktiga effekter. Vetenskaplig kunskap i beteendeekonomi bör användas så att olika former av nudging hjälper föräldrar att välja att dela lika. Nudging kan till exempel utnyttja det faktum att människor är mer benägna att välja det alternativ som uppfattas som huvudalternativet eller det förvalda ickevals-alternativet.
- Utred om och hur föräldraförsäkringen kan förändras så att den fungerar bättre för egenföretagare och kombinatörer, det vill säga personer som kombinerar uppdrag som företagare med att vara anställd. När det finns fler egenföretagare bland män än bland kvinnor och föräldraförsäkringen är sämre anpassad för egenföretagare än anställda, blir det svårare att nå en jämställd fördelning av föräldraledigheten.

De olika förslagen ska inte ses som ett samlat paket eller ny föräldraförsäkringsmodell, utan de olika förslagen kan genomföras tillsammans eller var för sig.

Det finns mer att läsa om förslagen i TCO-rapporten "Föräldraledighet och livspussel" som finns att ladda ner på TCOs hemsida (<https://www.tco.se/publikationer2/2018/foraldraledighet-och-livspussel---tcos-forslag-for-okad-jamstallldhet-i-foraldradorsforsakringen/>). Ett exemplar av rapporten bifogas.

Nedan följer TCOs synpunkter på förslagen i slutbetänkandets kapitel sju och åtta. Dispositionen följer slutbetänkandets rubriker.

7.1 Det bör införas en ny modell för föräldrapenningen

TCO håller med utredningen om att nuvarande åldersgränser inom föräldrapenningen inte är ändamålsenliga och att de behöver ändras.

TCO anser att föräldraförsäkringen behöver kunna uppfylla två olika behov av ledighet. Dels behöver den göra det möjligt för alla föräldrar att ta hand om sitt barn på heltid när barnet är litet. Dels behöver den underlätta för alla föräldrar få ihop livspusslet med förvärvsarbete och föräldraskap under barnens uppväxt. Idag har inte alla möjlighet att använda föräldraförsäkringen för att underlätta livspusslet under barnets uppväxt. Utredningen redovisar statistik som säger att föräldrapenning endast används för ungefär hälften av de barn som är över tre år.

TCO håller med utredningen om att det finns skäl att anpassa åldersgränserna inom föräldraförsäkringen ur ett regelförenklingsperspektiv, så att föräldrars möjligheter till överblickbarhet och förståelse för regelverket ökar. TCO håller också med utredningen om att en renodling av åldersgränserna kan påverka synen på föräldrapenningens syfte och påverka normer på lång sikt.

7.2 Den nya modellen

7.2.1 Lämpliga åldersgränser

TCO tillstyrker att en åldersgräns införs vid tre år för när den största delen av föräldrapenningdagarna ska tas ut. Det är en bra avvägning som tar hänsyn till att olika familjer har olika behov av flexibilitet och olika syn på i vilken ålder det passar för barnet att börja i förskola.

TCO tillstyrker att det ska finnas en yttersta åldersgräns för när föräldrapenning ska kunna användas, men TCO avstyrker att den yttersta åldersgränsen för föräldrapenning sänks till 10 år, från dagens gräns på 12 år. Tillfällig vård av barn betalas ut upp till dess barnet är 12 år och även föräldrapenning bör kunna tas ut upp till 12 år. Om föräldrar inte ser behov av att ta ut föräldrapenning för sitt barn när det börjar bli äldre, tex mellan 10 och 12 år går det ju utmärkt att låta bli att ta ut föräldrapenningdagarna.

7.2.2 Föräldrapenningen fram till barnets treårsdag

TCO tillstyrker att utformningen av treårsgränsen görs som en skarp tidsgräns vid treårsdagen och att inga dagar ska kunna sparas utöver de fasta dagarna efter treårsdagen. TCO tillstyrker också att antalet dagar som ska kunna tas ut fram till treårsdagen ska vara 390.

7.2.3 Föräldrapenning från och med barnets treårsdag till och med barnets tioårsdag

Som angavs ovan anser TCO att föräldrapenning även fortsättningsvis ska utgå fram till barnets tolvårsdag.

TCO tillstyrker att förmånsform på dagarna efter treårsdagen ska vara föräldrapenning och inte tillfällig föräldrapenning. Dock ser TCO ett värde i att skilja dagarna efter treårsdagen från dagarna före treårsdagen genom att ge dem en egen benämning. TCO föreslår "föräldrapenning för föräldratid" eller "föräldratidsdagar".

TCO tillstyrker en årlig fördelning av antalet föräldrapenningdagar efter treårsdagen på 10 dagar per år med skarpa gränser mellan levnadsåren. Däremot anser TCO att 10 dagar borde ges per år även de år barnet är mellan 10 och 12 år. TCO anser därmed att summan föräldrapenningdagar efter treårsdagen ska uppgå till 90.

Övriga frågor

TCO avstyrker regeln som säger att föräldraledighet får delas upp i tre perioder per år ska gälla även för de 10 föräldrapenningdagarna per år mellan 3 och 10 år. Det är viktigt att de 10 dagarna per år under barnets uppväxt kan användas för att lösa livspusslet och tillgodose barnets behov som inte alltid är kända lång tid i förväg, vilket kräver större flexibilitet i antal perioder än för föräldrapenningdagarna som tas ut före treårsdagen. Detsamma gäller regeln om anmälan om ledighet, varför TCO avstyrker att regeln som säger att "anmälan om föräldraledighet ska ske minst två månader före ledighetens början, eller om det inte går, så snart som möjligt" ska gälla även för de 10 dagarna per år efter treårsdagen.

TCO anser att dessa föräldrapenningdagar (som vi benämner föräldratidsdagar) bör definieras som en egen kategori i föräldraförsäkringen beträffande rätten att ta ut dagar, så att de kan användas för att lösa livspusslet när det behövs och inte behöver anmälas flera månader i förväg samt begränsas till att tas ut under tre perioder under ett år. Den närmare tillämpningen, bland annat i fråga om ledighetens förläggning, kan med fördel bestämmas i kollektivavtal för att uppnå branschanpassade lösningar.

7.2.4 Särskilt om föräldrapenning med anledning av adoption

TCO håller med utredningen om att den systematik som gäller idag ska gälla även framöver avseende att utgångspunkten för förmånstiden är den tidpunkt när den som har adopterat ett barn har fått barnet i sin vård.

TCO håller med om det logiska i att det inte behövs någon högre yttersta gräns för föräldrapenning med anledning av adoption av barn om utredningens förslag om en allmän tidsgräns vid tio år införs. Däremot anser TCO att högsta åldern bör vara tolv år, inte tio.

7.2.5 Antal dagar vid flerbarnsfödelse eller flerbarnsadoption

Utredningen föreslår att föräldraförsäkringen ska ge 142 antal dagar extra per barn utöver det första vid flerbarnsfödelse fram till treårsdagen. TCO avstyrker detta förslag till minskat antal dagar och anser att det även fortsättningsvis ska vara 180 dagar extra per barn vid flerbarnsfödelse som i dagens regelverk. Det följer av att vi inte vill minska det totala antalet föräldrapenningdagar från 480 till 460 och att antalet extra dagar vid flerbarnsfödelse redan i utgångsläget är snålt tilltaget.

Utredningen föreslår fyra dagar extra per år efter treårsdagen per barn utöver det första vid flerbarnsfödelse. TCO anser att dagarna efter treårsdagen ska vara individuella och därmed lika många per barn och år oavsett om man har syskon eller inte och om de syskonen har fötts vid samma tidpunkt eller inte. Detta då behoven av ledighet efter treårsdagen är lika individuella för tvillingar, trillingar etc. som för syskon som inte är födda vid samma tidpunkt. Tvillingar kan gå i olika klasser, på olika förskolor och i olika skolor precis som andra syskon. Och syskon som inte är tvillingar kan gå på samma förskola och skola och de kan också vara födda samma år.

7.2.6 Särskilt om begränsningarna för föräldrar som kommer till Sverige med barn

Begränsningsregel om föräldrapenning för föräldrar som kommer till Sverige med barn trädde i kraft 1 juli 2017. TCO avstyrkte förslaget att införa begränsningsregel i sitt yttrande angående delbetänkandet med motiveringen att TCO ville avvakta utredningsförslaget i sin helhet och helst ser ett regelverk som är detsamma för alla barn (exklusive adoptivbarn).

TCO anser att utgångspunkten bör vara att så lika villkor som möjligt ska gälla för alla barn – oavsett födelseland. Så få särregleringar som möjligt bör förekomma. Att utarbeta speciella begränsningsregler för just de barn som kommer till Sverige efter sin ettårsdag men före sin treårsdag, som utredningen föreslår, kan ses som onödig

detaljreglering. Det är TCO:s uppfattning att den ytterligare öronmärkning av dagar som föreslås i utredningen, i kombination med den skarpa treårsgränsen som utredningen föreslår, bör räcka som reglering.

Värt att notera i sammanhanget är att det är viktigt att utforma etableringssåtgärder så att även nyanlända som är föräldralediga kan ta del av stöd för att lättare etablera sig på den svenska arbetsmarknaden.

7.3 Föräldraledighetslagens bestämmelser om möjligheterna till ledighet utan föräldrapenning bör inte ändras

Utredningen föreslår inga förändringar i möjligheten till ledighet utan föräldrapenning när barnet är yngre än 18 månader. TCO tillstyrker detta.

TCO håller med utredningen om att en utvidgning borde övervägas av familjehemsförälders rätt till hel ledighet utan föräldrapenning till att gälla även barn som är över 18 månader.

TCO anser att det är viktigt att utvecklingen av den obetalda ledigheten följs upp. Mer kunskap behövs om hur ledighet och möjlighet att skydda den sjukpenninggrundande inkomsten samspelar och om det finns skillnader i detta avseende mellan kvinnor och män. Möjligtvis behöver det utredas närmare om det finns skäl att ändra reglerna.

Utredningen föreslår inga ändringar i möjligheten att reducera arbetstiden med upp till 25 procent när barnen är upp till åtta år. TCO tillstyrker detta.

7.4 Lägstnivån inom föräldrapenningen ska tas bort

TCO tillstyrker att de 90 föräldrapenningdagarna med ersättning på lägstnivå ska slopas. De dagarna ger inte alla föräldrar reella ekonomiska möjligheter att avstå från arbete för att ta hand om sina barn. Däremot anser TCO att de ska ersättas med lika många dagar med ersättning på sjukpenningnivå. TCO ser inga skäl att minska antalet föräldrapenningdagar.

7.5 Fördelningen av föräldrapenning mellan föräldrarna är inte jämställd

TCO har samma uppfattning som utredningen om att regelverket för föräldraförsäkringen behöver ändras i syfte att nå en mer jämn fördelning av förmånen. Fördelningen av föräldrapenning mellan föräldrarna är långt ifrån jämställd och det ger negativa effekter för kvinnors löner både direkt och indirekt och det ger även negativa effekter för jämställdheten på arbetsmarknaden.

TCO ser det som möjligt att påverka det ojämna uttaget på andra sätt än genom ändringar i regelverket, till exempel genom information och nudging. Därför föreslår TCO att Försäkringskassan ges i uppdrag att utveckla sin handläggning och information till föräldrar kring föräldraförsäkringen och även använda vetenskaplig kunskap i beteendeekonomi så att olika former av nudging hjälper föräldrar att välja att dela lika (se inledningen av detta yttrande och TCOs rapport Föräldraledighet. och Livspussel, 2018).

7.6 Det bör inte göras en fullständig uppdelning av föräldrapenningen

TCO-styrelsen har fattat beslut om att inte ta ställning för en fullt individualiserad föräldraförsäkring då många medlemmar i TCO-förbund ser positivt på föräldraförsäkringens flexibilitet och föräldrarnas möjlighet att anpassa föräldraledigheten till deras familjs förutsättningar.

Rörande de tio föräldrapenningdagarna per år när barnet är över tre år anser TCO att de, om det finns två vårdnadshavare, ska ges 5 till vardera vårdnadshavaren och att de inte ska kunna överlätas mellan vårdnadshavarna. Däremot bör två av de fem dagarna per år (fyra av de tio dagarna om det är en vårdnadshavare) kunna överlätas till annan närstående som tex ny partner i ombildade familjer. Detta för att barnet ska ha tillgång till båda sina vårdnadshavare (barnperspektivet), för att alla vårdnadshavare lättare ska kunna få ihop livspusslet under barnets uppväxt och för att regelverket ska signalera att alla vårdnadshavare förväntas ta föräldraansvar för sina barn. TCO ser det som viktigt att vara tydlig med denna förväntan om delat föräldraansvar när försäkringen byggts ut, utvecklas och moderniseras, vilket de tio dagarna per år med ersättning på sjukpenningnivå innebär. Om de tio dagarna per år under uppväxten kan överlätas mellan föräldrarna riskerar det att befästa dagens mönster att många kvinnor arbetar deltid under barnens uppväxt medan få män gör det.

7.7. Ytterligare tid med föräldrapenning ska reserveras

TCO ställer sig positiv till utredningens förslag att ytterligare tid med föräldrapenning ska reserveras. Dock behövs andra förslag för att få föräldrar att dela mer lika på föräldrapenningdagarna om det saknas stöd i riksdagen för att reservera fler dagar, vilket den politiska debatten hittills har indikerat. TCO har också andra förslag (se inledningen och bifogad rapport). TCO anser inte att de tio dagarna per år under barnets uppväxt ska kunna överlätas mellan föräldrarna, se ovanstående stycke.

7.8 Även grundnivådagar ska ingå i den reserverade tiden för föräldrapenning

TCO tillstyrker att även dagar med föräldrapenning på grundnivå ska ingå i den tid för vilken en förälder inte kan lämna över sin rätt till föräldrapenning till någon annan.

7.9 Ytterligare undantag från fördelningen av föräldrapenning ska göras

TCO tillstyrker utredningens förslag att om en vårdnadshavare är förhindrad att ta ut föräldrapenning på grund av långvarigt fängelsestraff ska den andra vårdnadshavaren ha rätt till samtliga dagar med föräldrapenning.

Det finns fler situationer där en förälder i praktiken är ensam om den faktiska vården av barnet även om föräldrarna har gemensam vårdnad, till exempel vid missbruk, psykisk ohälsa och allvarlig sjukdom. Även konflikter mellan föräldrar kan vara ett hinder för att ta ut alla föräldrapenningdagar och utredningen lyfter på ett annat ställe i betänkandet att föräldrapenningdagar kan användas för att utöva makt mot den andra vårdnadshavaren. Utredningen kommer till slutsatsen att inte föreslå en utökad möjlighet till undantag från fördelning av föräldrapenning vid andra situationer än den vid fängelsestraff. TCO tycker att mer kunskap behövs kring dessa frågor särskilt ur ett barnperspektiv.

7.10 Möjligheterna för olika familjekonstellationer att använda föräldrapenningförmånerna ska förbättras

TCO tillstyrker utredningens förslag att en förälders sambo ska likställas med en förälder vid tillämpning av bestämmelserna som föräldrapenning utan krav på att de ska ha varit gifta med varandra eller ha eller ha haft gemensamma barn.

Utredningen föreslår att en vårdnadshavare ska få överlåta en del av sin föräldrapenning till en person som inte är barnets förälder eller likställd med en förälder, givet att hen är försäkrad för föräldrapenning. 60 dagar när barnet är 0-3 år. Fyra dagar per barn och år under tiden barnet är 3-10 år om två vårdnadshavare. Tio dagar per barn och år för barn med en vårdnadshavare. TCO tillstyrker detta. TCO avstyrker dock att föräldrapenningdagarna efter treårsdagen ska kunna överlåtas mellan vårdnadshavarna. Dessa dagar ("föräldrattidsdagarna") ska göra det möjligt för varje vårdnadshavare att kombinera arbetsliv och föräldraskap under barnets uppväxt och därmed leda till minskad stress för både föräldrar och barn. Föräldrattidsdagarna ska ge barnen mer tid med båda sina föräldrar under sin uppväxt om de har två vårdnadshavare. Därför föreslår vi att föräldrattidsdagarna inte ska kunna överlåtas mellan vårdnadshavarna.

TCO tillstyrker förslaget att en arbetstagare ska ha rätt till ledighet under den tid då hen får föräldrapenningen den nya möjligheten att överlåta föräldrapenning till annan försäkrad.

7.11 Rätten till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse och vid adoption ska tas bort och ersättas med möjlighet till ersättning inom föräldrapenningen

TCO kan konstatera att de tio dagarna med tillfällig föräldrapenning vid barns födelse är en välanvänd förmån och en väldigt uppskattad sådan som också har haft den normerande effekten att båda föräldrarna är föräldralediga och tar hand om det nyfödda barnet tillsammans de första två veckorna. Dessa dagar vid barns födelse har också en särskild funktion, även på så sätt att det inte bara handlar om att vårda barnet, utan även i stor utsträckning är ett sätt att säkerställa vård och omsorg av den födande föräldern.

TCO håller med utredningen om att den tillfälliga föräldrapenningen vid barns födelse har en annan karaktär än vad som är huvudsyftet bakom den tillfälliga föräldrapenningen (dvs. att utgöra en riskförsäkring för inkomstförlust när föräldern oförutsett behöver avstå förvärsarbete för att vårda ett sjukt eller smittat barn). Att istället införa en generell rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse och vid adoption är på många sätt rimligt då systemen ”renodlas”. Dock ser TCO ett antal risker med den konstruktion som föreslås.

Utredningen konstaterar själva att det föreslagna systemet med generell rätt till ledighet vid barns födelse, inom föräldrapenningen istället skulle kunna minska incitamenten att båda föräldrar är hemma första tiden för att föräldrar kanske hellre vill spara på dagar och istället förlänga ledighetstiden. Detta ser TCO som en reell risk som det är svårt att bortse ifrån. Att dagarna måste tas av ”potten” får anses som ett ganska starkt incitament att låta bli att ta dem, varför nyttjandet kan tänkas bli väsentligt lägre om det föreslagna systemet införs. Det nuvarande systemet har en starkt normerande effekt och nyttjas i hög grad. TCO ser ett stort värde i att denna norm - med gemensam ledighet för hela familjen i två veckor – kan bibehållas och ställer sig frågande till om det föreslagna alternativet verkligen kommer kunna upprätthålla normen.

Utredningen gör vidare bedömningen att någon ändrad reglering om anmälningsskyldigheten i föräldraledighetslagen inte är nödvändig. TCO ställer sig frågande till detta. TCO anser att det är viktigt att värna icke-födande föräldrars rätt att med kort varsel vara lediga för att närvara vid födsel och den första tiden med den nya familjemedlemmen.

7.12 Snabbhetspremien ska tas bort

Utredningen föreslår att skyddet för den sjukpenninggrundande inkomsten vid vård av barn och den särskilda beräkningsgrunden för tid innan barnet fyllt två år ska vara oförändrade. TCO tillstyrker detta.

Utredningen föreslår att den del av den särskilda beräkningsgrunden som ger ett förlängt skydd för föräldrapenning vid en ny graviditet och adoption (snabbhetspremien) ska tas bort. Det här är inte en lätt fråga att ta ställning till. Syftet med regleringen är att ge bättre inkomstskydd för dem som får barn tätt, och därmed inte hunnit jobba upp en ny sjukpenninggrundande inkomst däremellan. Det är positivt. Samtidigt kan regleringen i praktiken fungera som en drivkraft för kvinnor att arbeta deltid eller inte alls återvända till arbetsmarknaden mellan graviditeterna, vilket i sådant fall kan vara negativt för kvinnans inkomst och karriärmöjligheter genom att det blir en lång sammanhängande frånvaro.

TCO anser att ytterligare utredningsarbete behövs kring snabbhetspremien och dess konsekvenser och avstyrker därför utredningens förslag att avskaffa snabbhetspremien.

7.13 Utformningen av 240-dagarsvillkoret för rätt till ersättning på sjukpenningnivån ska ändras

Formuleringen av kvalificeringsvillkoret behöver ändras som en följd av att lägstanivådagarna slopas TCO har inga invändningar mot detta.

7.14 Företagares villkor och möjligheter att använda föräldraförsäkringen

TCO anser att närmare utredning behövs av om och hur föräldraförsäkringen kan förändras så att den fungerar bättre för egenföretagare och kombinatörer, det vill säga för personer kombinerar uppdrag som företagare med att vara anställd. När det finns fler egenföretagare bland män än bland kvinnor och föräldraförsäkringen är sämre anpassad för egenföretagare än anställda, blir det svårare att nå en jämställd fördelning av föräldraledigheten.

Många av de problem som företagare har när de ska vara föräldralediga, är av den karaktär att de inte går att lösa inom försäkringen som sådan. Mycket handlar, precis som utredningen skriver, om att egenföretagare och kombinatörer har svårare att få sin sjukpenninggrundande inkomst fastställd, vilket gör deras ärenden mer komplicerade och kräver mer handläggningstid. Införandet av historisk SGI skulle sannolikt förbättra för åtminstone kombinatörer samt för dem med eget aktiebolag, men dock ej för dem med enskild firma.

TCO ser positivt på de förändringar som är på gång vad avser reglerna för beräkning av sjukpenninggrundande inkomst under uppbyggnadsskedet, vilka snart kommer att omfatta inte bara dem med enskild firma, utan även dem som driver aktiebolag.

TCO anser att även den tillfälliga föräldrapenningen bör ses över, i syfte att öka företagare och kombinatörers möjligheter att ta ut tillfällig föräldrapenning för vård av barn ("vabba"). Riksrevisionen konstaterade i en rapport i januari i år: "Överlag nyttjas den tillfälliga föräldrapenningen i mindre utsträckning av egenföretagare än av anställda, och i föräldrapar där en är egenföretagare är det vanligtvis föräldern med anställning som tar ut tillfällig föräldrapenning." (Fastställande av föräldrapenning för egenföretagare, RiR 2018:1). Att det är mer utredningskrävande att fastställa sjukpenninggrundande inkomst för egenföretagare, kan vara en bidragande orsak till att många egenföretagare inte ens bemödar sig att ansöka om tillfällig föräldrapenning för vård av barn. Det bör utredas om detta kan förenklas på något sätt.

Därutöver ser vi en förbättringspotential hos Försäkringskassan att bli ännu bättre på målgruppsanpassad information till egenföretagare och kombinatörer.

7.15 Studenters villkor och möjligheter att använda föräldraförsäkringen

TCO håller med om att utredningens generella förslag kommer studerande till del och att det inte behövs några ytterligare förändringar i villkoren för föräldraförsäkringsförmånerna ur ett studerandeperspektiv.

Utredningen instämmer i det förslag som har lämnats i promemorian Stärkt skydd av sjukpenninggrundande inkomst för studerande om att utvidga det allmänna skyddet för den sjukpenninggrundande inkomsten för studerande att omfatta även tid när en person bedriver studier utan studiemedel.

TCO håller med om att det i annat sammanhang bör utredas om studiemedel i form av tilläggsbidrag för studerande bör kunna delas då båda föräldrarna studerar eller om rätten till sådant bidrag bör utformas på annat sätt för att understödja ett jämställt föräldraskap för studerande föräldrar. TCO håller också med om att det borde utredas om kvinnor ska kunna behålla studiemedel under graviditeten om de har risker i sin studiemiljö under tex praktik där det saknas möjlighet till anpassning av arbetsmiljö eller arbetsuppgifter och möjlighet till omplacering.

7.16 Skyddet för kvinnor med graviditetspenning ska utökas

Utredningen föreslår att förmånstiden för graviditetspenning ska förlängas till dagen före beräknad tidpunkt för barnets födelse. TCO ställer sig positiv till att förmånstiden förlängs, men anser att förlängningen borde vara fram till barnets faktiska födelse.

TCO ställer sig positiv till förslaget att höja inkomsttaket vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst vid graviditetspenning. TCO anser dock att inkomsttaket borde vara detsamma som vid föräldrapenning, varför vi förordar en höjning av inkomsttaket till 10 prisbasbelopp.

Utredningen konstaterar att ”Det är önskvärt med ytterligare utvidgning av rätten till graviditetspenning för att den ska motsvara de behov som gravida kvinnor har”, vilket TCO håller med om. Därför ser TCO det som olyckligt att utredningen inte ansett sig kunna ge förslag på hur rätten till graviditetspenning ska kunna utvidgas.

TCOs erfarenhet är att det för många yrkesgrupper är ytterst svårt att beviljas graviditetspenning, trots nedsatt arbetsförmåga till följd av graviditet, och att det är angeläget att detta ses över. Även i ett internationellt perspektiv får gravida i Sverige anses ha ett relativt svagt försäkringskydd.

TCO välkomnar utredningens förslag om en mer omfattande analys av kvinnors behov av graviditetspenning, men ser en uppenbar risk med att välbehövliga regleringar därmed tar lång tid. Utredning kring utvidgning av rätten till graviditetspenning behöver påskyndas.

7.17 Ökad jämställdhet i användning av tillfällig föräldrapenning mm

TCO ställer sig positiv till förslaget att höja inkomsttaket vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst vid tillfällig föräldrapenning. TCO anser dock att inkomsttaket borde vara detsamma som vid föräldrapenning, varför vi förordar en höjning av inkomsttaket till 10 prisbasbelopp. Det är en viktig reform för att få en mer jämställd fördelning av uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning.

Utredningens bedömning är att regelverket avseende tillfällig föräldrapenning är i behov av en övergripande översyn i syfte att förenkla och göra det mer lättöverskådligt. TCO instämmer.

Utredningen lyfter upp att föräldrar till barn med diabetes i dagsläget inte får ersättning för tid då de t.ex. behöver utbilda/stödja barnets förskola/skola kring egenvård.

Föräldrar till ett allvarligt sjukt barn har i dagsläget rätt till obegränsat antal dagar med tillfällig föräldrapenning, när de behöver

avstå från förvärvsarbete för att vårda barnet (13 kap. 30 och 31 §§ SFB). Erfarenheter från förbund inom TCO visar att det finns ett gränsländ av fall där barnet är svårt sjukt, men ändå inte faller inom regeln för när rätten till obegränsat antal dagar med tillfällig föräldrapenning ska gälla.

Därutöver kan föräldrar till barn som omfattas av Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) få tillfällig föräldrapenning upp till högre åldrar än vad som annars är fallet. Medlemmar inom Unionen har lyft problematiken med tillfällig föräldrapenning för föräldrar som har barn med stora vård- och omsorgsbehov, men som inte faller inom personkretsen för LSS och därmed inte heller ges dessa utökade rättigheter till ledighet. Många föräldrar med barn med omfattande svårigheter, men som inte räknas som "svårt sjuka" står därmed utan försäkringsskydd och riskerar att få en utsatt ställning på arbetsmarknaden till följd av sina barns omfattande vårdbehov. Att ha vårdbehövande barn eller anhöriga ska inte behöva vara ett hinder för att kunna vara aktiv på arbetsmarknaden!

Dagens långa väntetider inom särskilt barn- och ungdomspsykiatri gör situationen än mer ohållbar för föräldrarna. Får man ingen läkartid till barnet förrän efter flera månader finns det inget läkarintyg som säger att barnet är allvarligt sjukt och föräldern kan därmed inte vara ledig med tillfällig föräldrapenning för vård av barn.

7.18 Vissa övriga ändringar ska göras

7.18.1 Rätten att återta föräldrapenningdagar som har avståtts till en annan förälder ska lagregleras

Enligt rättspraxis finns det inget som hindrar att en förälder som har avstått dagar till en annan förälder återtar dagar som inte har utnyttjats. Utredningen föreslår att denna rättspraxis ska kodifieras. TCO tillstyrker att så sker.

7.18.2 Reglerna om avräkning för utländsk förmån ska ändras

Idag finns bestämmelser i socialförsäkringsbalken om avräkning för utländsk förmån som motsvarar föräldrapenning som anger om det är lägstanivådagar eller föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå som ska avräknas. Dessa regler blir överflödiga om lägstanivådagarna slopas. TCO tillstyrker därför att reglerna kan ändras om lägstanivådagarna tas bort.

7.18.3 Utformningen av föräldraledighetslagens portalparagraf ska ändras

Portalparagrafen i 1§ föräldraledighetslagen om vilka som omfattas av lagen ska ges en annan utformning för att undvika onödiga

skillnader i begrepp i i socialförsäkringsbalken och föräldraledighetslagen. Detta har TCO redan i tidigare remissvar meddelat att vi tillstyrker.

7.18.4 Följdändringar i två förordningar ska göras

TCO har inga invändningar mot förslaget att göra språkliga följdändringar i två förordningar (studiestödsförordningen och förordningen om utbildningsbidrag för kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen för personer som har en examen på forskarnivå) om en följd av den språkliga ändringen i socialförsäkringsbalken att byta "likställas med en förälder" till "vad som sägs om en förälder även ska gälla" för en sådan person.

TCO håller med utredningen om att det behöver övervägas om de övriga förordningar som utredningen nämner och andra författningar med motsvarande hänvisningar behöver ändras i sak om ändringarna i socialförsäkringsbalken (som utredningen föreslår) genomförs.

7.19 Insatser för att öka kunskaperna om föräldrapenning, föräldraledighet och föräldrapenningstillägg

TCO tillstyrker förslaget att ge Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten i uppdrag att fortsätta arbetet med att informera om konsekvenser på kort och lång sikt av att fördela föräldrapenning och föräldraledighet jämställt. Det är viktigt att alla föräldrar kan göra informerade val för att nå ett jämställt föräldrapenninguttag.

Utredningen föreslår också att regeringen ska ge Försäkringskassan i uppdrag att utveckla möjligheterna för föräldrar att göra en tidig planering av föräldraledigheten. TCO tillstyrker förslaget och tycker att man också bör överväga att införa ett krav på föräldrar att göra en preliminär planering innan föräldrapenning kan börja betalas ut. Det kravet i kombination med en bonus om man delar lika (se TCOs förslag om en jämställdhetspeng i bifogad rapport) skulle kunna få goda effekter på fördelningen av föräldrapenning mellan kvinnor och män. Det bör också finnas ett förvalsalternativ som innebär att jämställdhetspeng kommer att utbetalas, vilket även det kan förväntas ha goda beteendeeffekter.

TCO ser en potential i nudging som metod för att få kvinnor och män att dela mer lika på föräldraledigheten. Därför tycker vi att det ska ingå i Försäkringskassans uppdrag att använda vetenskaplig kunskap i beteendekonometri så att olika former av nudging hjälper föräldrar att välja att dela lika.

7.20 Förslagen bör följas upp

TCO håller med utredningen att det är viktigt att göra uppföljning av konsekvenserna av de förslag som genomförs, samt att olika aspekter av och mål för föräldraförsäkringen ska följas upp. Utredningen skriver att uppföljningen av naturliga skäl kan göras först efter att ett par år passerat sedan införandet av det nya regelverket. Det stämmer, men det är viktigt att planera för hur reformen ska följas upp och utvärderas redan innan förändringar genomförs för att säkerställa att genomförandet sker på ett sådant sätt att det är möjligt att följa upp och för att säkerställa att man samlar in den statistik som behövs i utgångsläget och framöver.

Det låter lämpligt att Försäkringskassan får i uppdrag att samla in statistik och följa upp hur försäkringen används. Andra tänkbara aktörer som kan ges uppdrag att följa upp och utvärdera föräldraförsäkringens effekter är Inspektionen för socialförsäkringen och Jämställdhetsmyndigheten.

8 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

TCO tar inte ställning till exakta tidpunkter för ikraftträdande av olika förslag, men anser att det är viktigt att skyndsamt genomföra förändringar som går i riktningen mot att kvinnor och män delar mer lika på föräldraledigheten. Det är en viktig nyckel för att minska inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män och öka jämställdheten på arbetsmarknaden.

Vänliga hälsningar

Eva Nordmark

Ordförande

Åsa Forsell

Utredare